

ОЛЕГ ЗУЄВСЬКИЙ і ЙОГО ДАР бібліотеці Києво-Могилянської академії

Наталія КАЗАКОВА,
заступник директора
Наукової бібліотеки
Національного університету
"Києво-Могилянська академія"

СЕРЕД книжкових колекцій Наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія" (а їх на даний час — 38) є добірка книжок, що належить Олегу Йосиповичу Зуєвському (1920—1996) — порівняно маловідомому в Україні (бо так склалася його доля) українському поетові, перекладачеві, науковцю, мистецтвознавцю, професорові декількох американських і канадських університетів.

Народився Олег Зуєвський 16 лютого 1920 року в селі Хомутець Миргородського району Полтавської області в родині вчителя. У 1938—1941 роках навчався у Харкові в Комуністичному інституті журналістики. Публікуватися почав до війни. Перша серйозна публікація "В Кос-Аралі" — поезія, присвячена Тарасові Шевченку, з'явилася у "Літературному журналі". Під час окупації працював у редакції Миргородських вістей, де публікував свої вірші, оповідання та статті.

Після війни Зуєвський опинився у таборі для переміщених осіб у Аугсбурзі, де вирувало українське культурно-мистецьке та наукове життя. В Аугсбурзі доля звела молодого Олега Зуєвського з професорами Українського Вільного Університету В. Державиним, В. Шаяном і відомим поетом Михайлом Орестом. У 1947 році в Мюнхені вийшла перша збірка поезій О. Зуєвського "Золоті ворота", яку вітали Юрій Шевельов та Володимир Державин — викладач О. Зуєвського у Комуністичному інституті журналістики.

Складні матеріальні причини (грошова реформа у Німеччині), радянська зона окупації Німеччини змусили родину Зуєвських переїхати до США. Як і більшість творчої інтелігенції, яка мала бажання отримати вищу освіту, мав заробляти на неї важкою фізичною працею, а ввечері слухати лекції у Пенсільванському університеті. Тому друга поетична збірка О. Зуєвського "Під знаком фенікса" з'явилася лише за одинадцять років у мюнхенському видавництві "На горі", яким опікувалися його добрі друзі — Ігор Костецький та його дружина Елізабет Коттмайер.

Перебуваючи у США, Олег Зуєвський не переставав друкувати свої твори у періодичних виданнях. Оригінальні твори і переклади О. Зуєвського регулярно з'являлися в часописах "Київ", "Нові дні", "Північне сяйво", "Визвольний шлях" тощо. У 1962 році О. Зуєвський здобув ступінь доктора філософії — починається його багаторічна педагогічна діяльність в університетах США — Фордгамському та Ратгерському. З 1966 року він професор славістики Альбертського університету, де пропрацював понад 25 років...

Як поет та перекладач він вже відомий громадськості. У 1957 році його вірші увійшли до "Антології української поезії", яку видав професор Володимир Державин. Саме О. Зуєвському належить перший повний переклад поезій французького поета С. Малларме, який було видано за сприяння Канадського інституту українських студій у 1990 році. Олег Зуєвський — знаний перекладач В. Шекспіра, член Українського шекспірівського товариства. Олег Зуєвський обирав для перекладу, крім сонетів, ще й маловідомі твори В. Шекспіра. Професору О. Зуєвському належать також наукові розвідки про переклади сонетів В. Шекспіра Іваном Франком та Ігорем Костецьким.

Роки незалежності України — це роки повернення О. Зуєвського в Україну, багато в чому завдяки його активному "втручанням" в українське культурне та літературне життя. За період з 1990 по 1996 рік О. Зуєвський сім разів відвідав Батьківщину. Ось тільки декілька подій цих шести років: 1990 — учасник 1-го Конгресу Міжнародної асоціації українців, на якому виступає з доповіддю "Ольга Кобилянська і Шопенгауер"; 1991 — член Спілки письменників України; 1992 — видана в Україні перша збірка "Вибране" О. Зуєвського з

передмовою С. Павличко у видавництві "Дніпро"; вийшла праця В. Яременка "Від рідної хати ключі збереглися: поет Олег Зуєвський"; 1993 — видана друга збірка в Україні "Кассіопея. Парафрази"; 1994 — Лауреат міжнародної премії імені Григорія Сковороди за збірку "Кассіопея. Парафрази".

Ім'я Зуєвського нарешті увійшло в Україні до енциклопедій, довідників та навчальних посібників, а в університеті Торонто вже тривалий час вивчається поетична творчість О. Зуєвського.

Помер професор Олег Зуєвський 27 березня 1996 року в Едмонтоні, згідно з заповітом похований у Житомирі поруч з могилою матері.

Кожне з понад чотирьох з половиною тисяч видань книжкової колекції Олега Зуєвського, подарованої його донькою Тамарою Зуєвською Науковій бібліотеці Національного університету "Києво-Могилянська академія", позначено його іменем. Всі вони є важливою часткою наукових фондів Бібліотеки. На їхній основі також здійснюються поки ще не численні наукові студії співробітників бібліотеки.

Варто підкреслити, що книга і читання становили найважливішу складову інтелектуального життя Олега Зуєвського. Тому ми не можемо не зазначити, що Олег Зуєвський — активний читач бібліотек.

Власна книжкова колекція Олега Зуєвського починає складатися за часів його перебування у Німеччині (1943—1949), здебільшого завдяки дарункам авторів. До цього періоду належать твори українського і російського письменства та кілька чисел українських періодик: "Вежі", "Заграва", "Літаври", "Наша мова", збірник "МУР" тощо.

Саме завдяки високому інтелектуальному рівню та постійній самоосвіті стало можливим творче спілкування поета-початківця Олега Зуєвського з поетом та перекладачем Михайлом Орестом, професорами Українського вільного університету Володимиром Державиним, Володимиром Шаяном тощо. Ігор Качуровський у книжці "Променисті сільвети" (Мюнхен, 2002) характеризує так освітній рівень молодих людей, що опинилися у вимушеній еміграції: "Більшість із нас мала щойно закінчену або незакінчену вищу освіту, молодші — десятирічку, і, мабуть, єдиний Грицько Сірик — шість клас сільської школи. Проте сама офіційна освіта ще ні про що не свідчить: так, з Інституту журналістики були Олег Зуєвський та Іван Ганниченко, а відстань між культурно-освітнім рівнем одного і другого можна було помітити неозброєним оком".

У лютому 1942 року відбулося знайомство Олега Зуєвського з Петром Одарченком, яке перетворилося на багаторічну творчу дружбу. Саме Петром Одарченком подаровані підручники з мовознавства: "Український правопис: найголовніші правила українського правопису в зв'язку з граматикою / Склали Петро Оксаненко. — Авґсбург: [б. в.], 1946" з таким дарчим написом: "Вельмишановному панові Олегові Зуєвському і його дружині Вп. Пані Людмилі на добрий спомин про Баварський період нашого життя. 19.9.1946"; "Правописний словник / Ред. А. Орел. — Авґсбург: [б. в.], 1946"; "Па-нейко. Граматика української мови: підручник для середніх шкіл і для самоосвіти. — Авґсбург: Накладом Романа Смука, 1949 [1950]", які заклали підвалини педагогічної частини майбутньої книгозбірні педагога Олега Зуєвського.

Серед дарунків — оригінальні поетичні збірки та переклади Б. Кравціва, М. Ореста, Яра Славутича тощо. Від 1946 року і до останніх днів М. Ореста (1964) Олег та його дружина Людмила Зуєвські підтримували з ним теплі та дружні стосунки. І на більшості видань М. Ореста в колекції є його написи, зроблені чудовим каліграфічним почерком: "Дорогим пані Людмилі і Панові Олегові від перекладача. Авґсбург, 27.1.1963" на книжці "Сім німецьких новел"; "Дорогому панові Олегові з сердечною подякою за великодушну допомогу в реалізації друком цієї книги і в сміливій надії, що вона принесе йому приємні години — Перекладач. 26.12.1953 Авґсбург", на виданні "Вибір поезій / Р. М. Рільке, Г. фон Гофмансталь, М. Давтендай" (1953). Практично більшість видань М. Ореста були матеріально підтримані його друзями та учнями, серед яких була і родина Зуєвських.

Основна частина книжкової колекції сформувалась вже у США та Канаді. Створення власної книгозбірні спочатку було викликано прагматичними потребами опанування англійською мовою, згодом — навчанням в Пенсільванському університеті; пізніше —

педагогічною та науковою діяльністю. Це — частина книгозбірні професора Олега Зуєвського, яка містить україномовні, російсько-та англійськомовні видання з мовознавства, зокрема теорії художнього перекладу; літературознавчих праць з історії та теорії світової літератури. Значну частину колекції становить література, яка безпосередньо пов'язана з викладанням О. Зуєвським російської та української мов і літератур. Матеріали до кожного з університетських курсів, зокрема з української та російської літератур, презентовані у колекції міні-бібліотеками, які складаються з творів авторів та критичної літератури. Іноземні наукові видання з літературознавства представлені здебільшого виданнями видавництва американських та канадських університетів.

Видання української діаспори із колекції О. Зуєвського — цікавий і маловідомий пласт української культури поза меж України. У них знаходиться відбиття діяльності таких творчих об'єднань, як Мистецький Український Рух, Українське Шевченківське товариство, письменницьке об'єднання "Слово", Українське шекспірівське товариство, Нью-Йоркська група; праці українських вчених — славістів з університетів США та Канади; українських поетів та перекладачів з Німеччини, США, Канади.

Дві важливі складові колекції Олега Зуєвського — література з філософії та образотворчого мистецтва — є важливими компонентами його поетичної і перекладацької творчості.

Сам О. Зуєвський так згадує про своє захоплення філософією: "Досить рано мене почала цікавити філософія. Пам'ятаю, коли я познайомився з дружиною, а їй тоді було 17 років, я говорив з нею про Канта і його книги. Ось так і почалося моє життя, пов'язане з розвитком думок у світі і ознайомлення з ними..." Література з філософії у колекції О. Зуєвського становить біля 300 прим. Це твори філософів М. Бердяєва, К. Гельвеція* О. Герцена, Г. Сковороди, Ф. Ніцше, М. Ціцерона, А. Шо-пенгауера, Платона, М. Хайдеггера, С. К'єркегора, М. Монтегю, В. Рассела, Ж.-П. Сатра, Х. Ортега-і-Гассета тощо, здебільшого мовою оригіналу. Найбільш широко представлені у філософській частині твори Ф. Ніцше — понад 30 різних видань від початку ХХ сторіччя, до перевидань 90-х років. Крім суто філософських праць є чимало видань, які були цікаві О. Зуєвському як поетові "Bergson H. The Philosophy of poetry: The genius of Lucretius / Ed. Transl. by W. Baskin" (1959), "Arnheim R. New Essays on the psychology of art. — Berkley, Los Angeles: University of California Press" (1986), Свирский С. Я. "Художественная литература и преподавание философии" (1974) тощо.

Мистецтвознавча література в колекції О. Зуєвського становить майже четверту частину. Про великий інтерес до образотворчого мистецтва з перших років перебування у США свідчить хоча б такий фрагмент з листа до П. Одарченка від 30 грудня 1955 р. "Дорогий Петре Васильовичу! Я знаю, що Ви давно вже гніваєтеся на мене за мою мовчанку. Але Ви в цьому не одинокі. Я не писав нікому ось уже скоро цілих вісім місяців. Не займався також і літературою. Жоден часопис за цей час не одержав від мене будь-якого матеріалу. Тяжка фізична праця, мабуть, не тільки в мене, часом викликає бажання такого своєрідного самогубства. Останніми тижнями я намагався "відродити" себе, навіть зробив кілька нових перекладів з Е. Дікінсон. ...Єдине, чого я добився, — це вміння без словника читати багато текстів по-англійському. Користуючися тутешньою бібліотекою, я студював історію світового малярства."

Людина творча і небайдужа до мистецтва, він був тривалий час членом Альбертської Ради Українського Мистецтва, спілкувався з багатьма українськими художниками, зокрема Яковом Гніздовським, Ю. Соловієм. За свідченням Соломії Павличко, яка була добре знайома з О. Зуєвським, слухала його лекції і збирала матеріали для написання праці про нього, "...варто спинитися на тій ролі, яку відіграє живопис загалом у творчості Олега Зуєвського. Це — і джерело образів, і тло, на якому слід їх розглядати. Серед улюблених митців на першому місці Ре-не Магрітт, а потім — Сальвадор Далі, Поль Гоген, Едвард Мунк, Пабло Пікассо, Марк Шагал, Анрі Матісс. ...Аналізом творів живописців нашого віку поет цікавився більш ніж літературознавством. Сам знавець і викладач літератури, Зуєвський схиляється до думки про банкрутство літературознавства, науки про слово, і шукає істину про мистецтво загалом у живописі і в працях про живопис."

Є в колекції кілька книжок, які, вірогідно, відбивають і певні музичні уподобання О. Зуєвського: Микола Лисенко, Семен Гулак-Артемівський, Фредерик Шопен, Борис Гмиря та Іван Алчевський. О. Зуєвський добре відомий поза межами України не тільки як поет, а й перекладач. Завдяки О. Зуєвському в перекладах українською мовою читачі мають змогу знайомитися з поезіями німецьких поетів — Новалиса (Фрідріх фон Харденберг), С. Георга, Р.-М. Рільке, англійських — Вільяма Шекспіра, Вільяма Батлера Єйтса, Дейвіда Ігнатова, Е. Бладжетта; французьких — Гійома Аполінера, Поля Валері, Артура Рембр, Стефана Маллярме, Жана Кассу. О. Зуєвський здійснив повний переклад поезій французького поета С. Маллярме. В колекції представлено різноманітні видання цих поетів та критична література. Наприклад, творчість Емілі Дікінсон представлена 4 збірками її поезій та 12 науковими розвідками про її творчість. Олег Зуєвський — знаний перекладач В. Шекспіра, член Українського шекспірівського товариства. Шекспіріана представлена в колекції творами Великого англійця мовою оригіналу, а також численними перекладами, критичні праці кращих шекспірознавців Росії, України, Великої Британії тощо.

Дарчі написи на подарованих виданнях свідчать про певне коло спілкування Олега Зуєвського з українськими письменниками, містять певні біографічні відомості: напис Ігоря Качуровського "Ця праця ждала сорок літ, поки нарешті вийшла в світ..." (про видання "Нарис компаративної метрики") засвідчує складні аспекти діяльності митців — відсутність фінансування на видання власних праць; син В. Стефаніка Юрій Клиновий, який добре знав Олега Зуєвського не один десяток років, на титулі книги "Моїм синам, моїм приятелям" робить таку посвяту: "Дорогому Олегові Йосиповичу із постійною відданістю і таким же подивом до його поетичної творчості. 10 вересня 1981 р. Юрій Клиновий"; Петро Данченко на титулі Літературно-наукового збірника. Вип.1. — Нью-Йорк, 1952: "Дорогому Олегові Зуєвському в день народження з щирим привітанням і любов'ю від одного з рецензентів. П. Данченко. 16.11.1952"; з дарчим написом, яким засвідчуються родинні стосунки О. Зуєвського та І. Костецького: "Дорогому кумові Олегові Зуєвському".

Важко визначити найбільш цінні видання колекції. Щодо формальної ознаки, то найстарше видання — це збірка сонетів В. Шекспіра 1817 року, щодо унікальності, то це маловідомий переклад Олександра Барвінського твору І. Тена "Філософія штуки" (Торонто, 1917). Але найбільша цінність колекції Олега Зуєвського — в гармонійному єднанні всіх її 'складових: культурологічному феномені колекції, яка поєднала культури і традиції народів України, європейських країн та країн Північної Америки.

За сім років до смерті О. Зуєвський заснував Вічний фонд Олега Зуєвського в Канадському Інституті Українських студій = OLEN Zujewskj Endowment Fund \$ 20, 000 для підтримки видання літературних праць українських письменників, що живуть поза межами України, лауреатами якого стали: Ольга Гнатюк, Марко Стреч, Лідія Стефановська, Юрій Луцький, Ярослав Балан, Марина Комолова, Олекса Мишанич тощо. За логікою, саме ці видання мають право тепер поповнювати колекцію Олега Зуєвського.

Видання "Вибраний Олег Зуєвський: матеріали до біографії" фінансово підтримано Канадським інститутом українських студій та донькою Олега Зуєвського — Тамарою Зуєвською і буде розповсюджено безплатно серед університетських наукових бібліотек України.